

CLD de la Fundació a l'autonomia

1

1.1 De 1900 a 1939

1.1.1 UNA FEINA QUE VE DE LLUNY

Quan arrenca el segle XX, a Barcelona ja fa anys que hi corren els escombriaires. La seva feina es remunta als agricultors i ramaders que vivien instal·lats als camps i granges del voltant de la ciutat. Era gent que cada dia passava amb el seu carro per una barriada i recollia les sobres que la gent guardava sota la pica, de cara a alimentar el bestiar i recollir adob pels camps. Eren, és clar, unes deixalles molt més netes i orgàniques que les d'ara on tot es podia aprofitar.

Arribats al primer quart del segle, per tant, trobem, als afores de Barcelona, petits grups de cases dedicades a la recollida i tria d'escombraries: Santa Eulàlia a l'Hospitalet, Sant Martí, la zona de l'avinguda Mistral o Can Pi, un poble d'uns 500 habitants on pràcticament tota la població es dedica a això.

Una jornada laboral, al 1900, suposa aixecar-se a les 4 o a les 5 de la matinada, donar menjar al bestiar, agafar el carro i el cavall i començar el recorregut habitual. La demarcació pot ser una petita barriada o, simplement, un tram de carrer que ja proporciona prou càrrega (per exemple, el carrer Bailèn entre Còrcega i Travessera podia ser suficient). L'escombriaire avança per parts. Planta el carro i toca la trompeta com a reclam. Generalment, són les dones les que baixen les escombraries en un cubell de zinc que buiden al cabàs. I, del cabàs, cap al carro. Si convé, l'escombriaire puja dalt els pisos o entra als restaurants i

comerços per retirar els residus. La relació amb la gent, per tant, és estreta.

Acabat el trajecte, torna cap a casa, entra el carro al pati (anomenat sitial), l'aboquen i, entre tots, trien les deixalles: draps, llaines, papers... En acabat, fan venir els porcs i, quan acaben de menjar, apilen els fems i els venen als pagesos, que ja els esperen amb un carro per endur-se'ls als camps. Falta netejar les corts i revisar carro i bestiar. L'endemà, el procés es repeteix.

Carro d'escombriaire al carrer de Sants

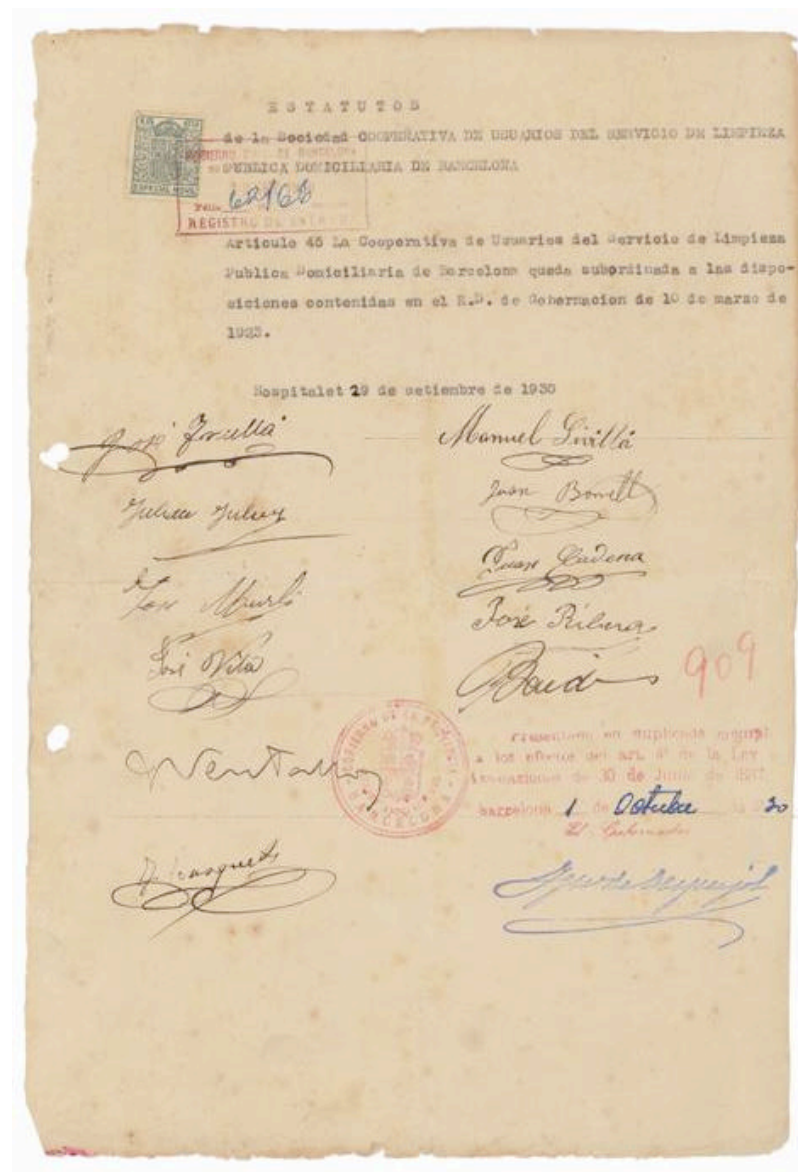
1.1.2 LA FORMACIÓ DE LA COOPERATIVA

Sense ser una agrupació, els escombriaires sí que estan organitzats mínimament per tal de no trepitjar-se, uns als altres, les zones de recollida o demarcacions. També poden compartir sitials, material o jornalers que els ajudin en la tria. És així com comença a sortir algun personatge que aglutina als altres i serà la cara visible amb qui es podrà negociar.

D'entrada, aquests primers anys, treballen subcontractats un a un per l'empresa *Saneamiento*, que és qui té l'autorització de l'ajuntament de Barcelona. Però no passen gaires anys que *Fomento de Obras y Contratas* intenta aconseguir el mateix contracte. Com que és difícil guanyar-lo, *Fomento* mira d'obtenir el suport directe dels escombriaires: aquests, troben que la proposta de *Fomento* els millora les condicions de treball i, per pressionar a l'ajuntament, convoquen una vaga de 8 dies. Automàticament, *Fomento* obté el contracte i els escombriaires de Barcelona passen a treballar sota la seva organització. Al preu de 125 pessetes en concepte de dipòsit, *Fomento* proporciona un carro a qui el necessiti. Comença, així, una relació que durarà fins el 1964.

Al 1930, però, passats uns anys, els escombriaires, inspirats per les noves formes de treball menys familiars o comandatàries, troben en la cooperativització la manera de negociar millor les ventes i maximitzar els recursos. El 29 de setembre, així doncs, constitueixen la *Cooperativa d'Usuaris del Servei de Neteja Pública Domiciliària de Barcelona*.

Redacten, aleshores, un Estatut: fixen una quota mensual de 3 pessetes, defineixen els càrrecs directius com a no remunerats,

Acta de fundació

El 29 de setembre de 1930 constitueixen la Cooperativa d'Usuaris del Servei de Neteja Pública Domiciliària de Barcelona

Redacten, aleshores, un Estatut: fixen una quota mensual de 3 pessetes, defineixen els càrrecs directius com a no remunerats, estableixen la seva elecció per via democràtica i s'autoimposen un sistema de multes que, en el context històric en què ens trobem (són els anys forts de la CNT, UGT, el POUM...), reflecteixen la importància que es dona a participar activament a les organitzacions obreres: no assistir a alguna assemblea és penalitzat amb 5 pessetes de multa. El balanç que trobem el 1932 mostra que no s'estan pas d'aplicar-ho: en aquests dos anys de reunions, han penalitzat 22 absències.

Alhora, creen 500 accions de 100 pessetes cadascuna, de cara a comptar amb un fons econòmic afegit amb el que comprar material comú i fer front a les adversitats. Al primer inventari publicat, hi declaren coses com ara dues premses hidràuliques, dos motors, una bàscula de 15.000 kgs, quatre forques, dotze cadires i un rellotge de paret.

Tot i la cooperativa, però, cadascú continua treballant de manera molt independent, contractant o no a qui li fa falta i responsabilitzant-se del propi material i profit.

1.1.3 EL CONTROL MUNICIPAL

S'esdevé que, el 1929, Barcelona es prepara per l'Exposició Universal, una gran fira que atraurà a monarques, periodistes internacionals, artistes i curiosos en general. Des del rei de Dinamarca a Zuloaga, Ortega y Gasset o Carlos Gardel passaran per Barcelona en aquestes dates. L'ajuntament, preocupat per la imatge de la ciutat, s'adreça als escombriaires: "Siendo de alta conveniencia que durante el tiempo del Certamen Internacional próximo a inaugurarse, los servicios municipales se presten con el mayor esmero y el máximo decoro en el personal y en el material, he de hacer presente a usted el deseo de la Ponencia de mi Presidencia de que se procure que el personal de la recogida domiciliaria lleve el uniforme en buen estado, que se pinten los carros y que se reparen debidamente los arneses de las caballerías".

Sembla, però, que convé ajustar més consignes i, encara no ha passat un mes, que els envien una altra carta amb un afegit: "La Comisión de Higiene y Sanidad en sesión del día 11 del actual, noticiosa de que los carros de los basureros entran en la ciudad llenos de moscas que al abrirse las tapas para cargar las basuras huyen en todas direcciones, se acordó ordenar a los basureros que antes de entrar en la ciudad, exterminen las moscas de los carros por alguno de los procedimientos industriales tan en boga en la actualidad y que tan buen resultado dan." Tres dies després, el 19 de maig, s'inaugura l'Exposició.

Es regula, també, l'horari ("después de las 10 y media de la mañana y antes de las 6 y media de la tarde, no podrán circular los carros en el interior de Barcelona, ni en la zona del Ensanche") i es regulen, també, els recorreguts: l'avinguda del Portal de l'Àngel, Plaça Espanya, Plaça

Catalunya, la Rambla, Pelai... no es podran recórrer del llarg, sinó que només es podran crear.

Per fer-ho complir tot plegat i evitar la picaresca, l'ajuntament destina un guàrdia a cadascun dels deu districtes: "acompanyarà al basurero durante las horas de recogida".

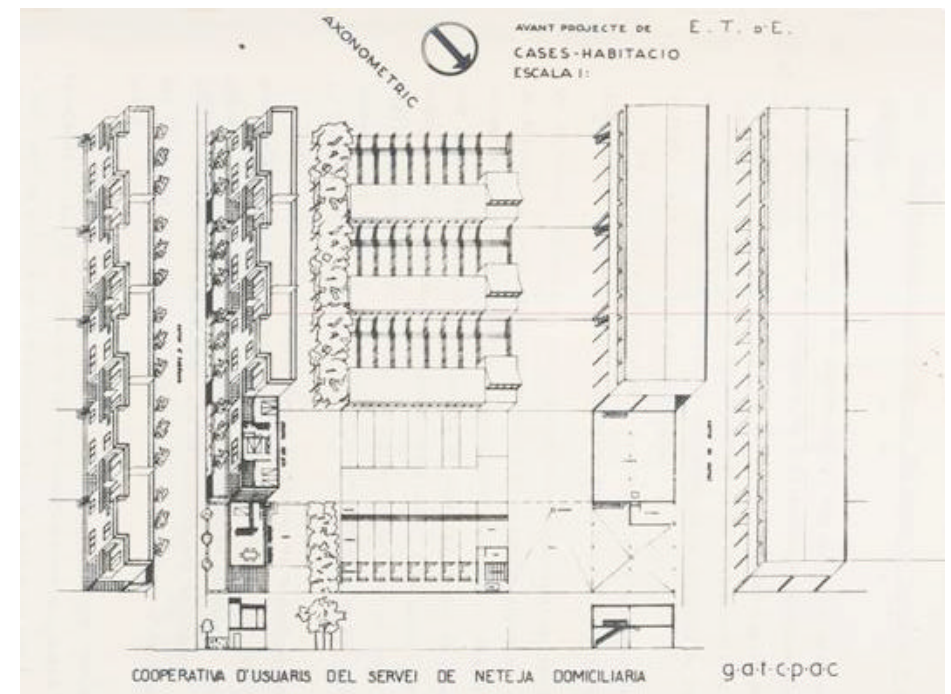
1.1.4 EL PROJECTE AMB EL GATCPAC

Els arquitectes Josep Lluís Sert, Subirana i Torres, entre d'altres, funden, el 1929, el GATPCAC: el Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans pel Progrés en l'Arquitectura Contemporània. Bona part dels socis de la Cooperativa d'escombraries, quan cobren un important jornal atrassat que els devia l'ajuntament, cedeixen els diners a la cooperativa perquè compri uns terrenys a l'Hospitalet i contacten amb el GATPCAC per mirar que hi planifiqui unes vivendes on viure i treballar. El projecte que en surt és excepcional.

"L'actual servei de neteja Domiciliària de Barcelona", escriuen, "es ressent de dos principals defectes que demostren la seva deficiència; l'un és la insuficiència de material adequat, degut a ésser lent, antiestètic i de capacitat reduïda, completament en desacord amb la importància de Barcelona; l'altre és el mal acondicionament de les instal·lacions o dipòsits on les esmentades escombraries són acumulades per tal d'ésser transformades en adobs orgànics".

Les solucions que plantegen, aleshores, estan pensades globalment i abarquen des de l'usuari que embolica les escombraries o, fins i tot, que es despista i no les baixa, fins al temps d'oci i relax de

l'escombraire. Proposen, per exemple, construir unes saques especials per facilitar l'entrega, racionalitzar els recorreguts i els horaris, anar motoritzant els vehicles i, la joia de la corona, construir "una barriada de bell aspecte on queden resoltos tots els problemes, tant l'estètic com l'higiènic".

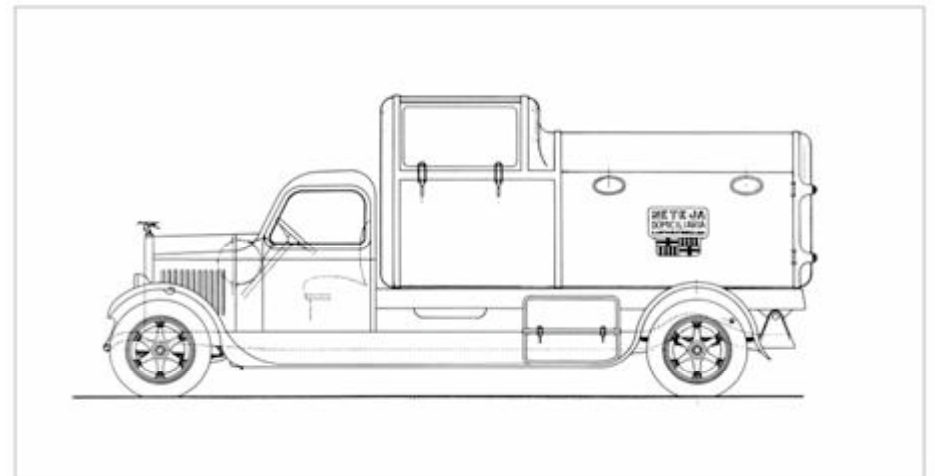
Disseny d'instal·lacions realitzada pel GATPAC

Les "cases-habitació", com les anomenen, ocupen un solar de 720 metres quadrats i es componen, cadascuna, de planta baixa, primer pis i terrassa, orientades de tal manera que, en dies de sol, totes les cambres quedin completament assolades. Per la part del davant, estan separades del carrer per un jardí de 5 metres i, pel darrere, tenen un hort de 10 metres que separa –amb una barrera d'eucaliptus- la casa del corral més proper. Hi ha, també, un gran pati on treballar, meitat cobert, meitat descobert; uns magatzems, un pabelló d'administració, un pabelló amb bar, restaurant i habitacions pels empleats; una placeta entremig dels pabellons "que servirà d'expansió pels dies festius", un garatge amb tallers i, finalment, tota una zona destinada a escoles, camps d'esport, piscines, llocs d'infants, etc.

La proposta es va aprovar i es tenia previst començar les obres. La cooperativa canviaria molt. Però va esclatar la Guerra Civil i es va haver de renunciar al projecte. L'arquitecte Josep Lluís Sert es va exiliar i Josep Torres va morir pels trets de l'aviació italiana.

1.1.5 LA GUERRA CIVIL

El segle XX s'inicia amb forts conflictes socials a tot Europa. A Espanya, la pèrdua de les colònies el 1898 ja va encendre la desconfiança cap a les classes polítiques i va fer aparèixer múltiples alternatives, cada vegada més radicalitzades. Al 1909, el reclutament d'homes, sobretot obrers, per anar a lluitar al Marroc, és l'espurna que fa saltar la Setmana Tràgica. Hi ha una vaga general i Barcelona s'incendia, literalment, entre sindicalisme i anticlericalisme. La repressió és forta. Cap dels bàndols no resta indiferent i no hi ha mitges tintes.

Primers vehicles motoritzats

Des de fora d'Espanya, la Revolució Soviètica, les revolucions obreres alemanyes i hongareses, la Primera Guerra Mundial... aporten consignes fortes i tensen, encara més, les relacions de classe.

El 1934 Lluís Companys proclama l'Estat català. Immediatament, és respost amb l'empresonament de 3400 polítics catalans. El 1935 es declara l'estat d'excepció i, finalment, arribem al 17 de juliol de 1936, quan Franco s'alça al Marroc. Dos dies després, Barcelona s'hi afegix però la Guàrdia Civil i la d'Assalt defensen la República, amb el suport d'UGT i CNT de manera que, a Catalunya, l'alçament es redueix i comença una etapa més revolucionària que no pas de guerra civil. Tanmateix, tothom, s'ha significat en un bàndol o altre: més d'un impulsor de la Cooperativa és vingut a buscar el 1936 per la FAI a casa seva. A alguns, la presència de la família el salva i, quan la FAI torna de matinada, ha tingut temps de fugir. Es poden passar tota la guerra amagats per la CNT a Barcelona.

Mentre dura el conflicte, la Cooperativa pateix el mateix que qualsevol altra entitat: col·lectivització total d'infraestructures, abandó de projectes, desaparició de documents legals, pèrdua d'homes, antagonismes insalvables... Els escombriaires abandonen la feina de triar les escombraries a casa i surten, caiguin bombes o no, a exercir a jornal a l'Hospitalet i Barcelona.

Quan es va acabar la guerra, diuen les actes, només van quedar 2 camions d'escombraries. La resta, segons expliquen, van servir per fugir cap a França, carregats de gent.

1.2 Recuperar-se al 1939

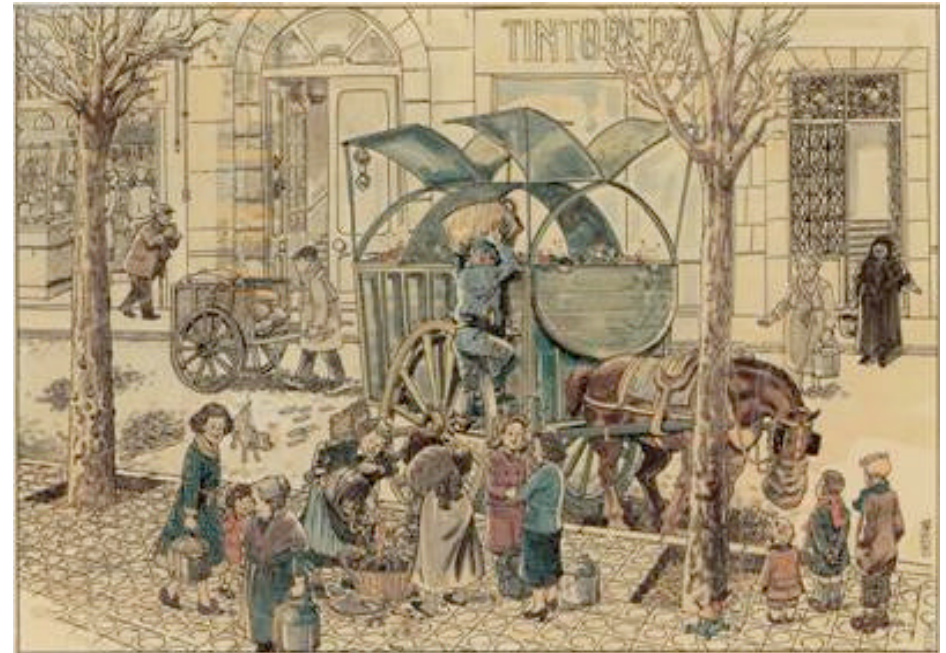
1.2.1 S'ACABA LA GUERRA

El 26 de gener de 1939 les tropes franquistes entren a Barcelona. 400.000 persones comencen a exiliar-se cap a França. En data de 7 dies després, trobem la primera acta conservada de la Cooperativa: «*Con fecha 2 de Febrero de 1939, III año triunfal, se celebra la primera Asamblea General Extraordinaria de Socios de esta Cooperativa después de cesar la dominación roja*».

El primer problema amb el que s'enfronten és la falta de recursos. Durant els primers moments de la guerra, a Catalunya es van col·lectivitzar prop de 2.000 indústries, molts patrons van fugir i molts treballadors van agafar les regnes de les empreses pel seu compte. Es calcula unes 4.500 empreses controlades per comitès obrers; tantes, que els dirigents anarcosindicalistes es van veure desbordats. Amb la guerra per una banda i la revolució social per l'altra, el dilema va ser si formar files al costat de la CNT i el POUM o bé al costat de la Generalitat. Un enfrontament entre ambdues postures, al maig de 1937, es va resoldre amb la victòria de la Generalitat, la marxa de CNT de la política i la il·legalització del POUM.

En el cas de la Cooperativa, aquesta col·lectivització li va suposar la pèrdua dels documents (no queda cap acte ni cap llibre de comptabilitat d'abans de 1939: va venir un camió, els va carregar i se'ls va endur carretera enllà), la pèrdua de les eines de treball, de la feina tal com la

tenien estructurada, dels animals i del local de reunió: «*La Asamblea*», escriuen a les primeres actes, «*tiene lugar en el bar de Paulino Nebot*». Tornen a començar de zero o, fins i tot, en unes condicions molt pitjors que les de 1930.

Dibuix costumbrista del servei

1.2.2 UNA COMISSIÓ PER SITUAR-SE I ARRENCAR

Tan bon punt les tropes franquistes entren a Barcelona els usuaris del Servei de Neteja Pública Domiciliària reben una demanda de l'ajuntament perquè reprenquin el servei de recollida, «*pues en aquellos momentos Barcelona presentaba un lamentable aspecto de suciedad*», escriuen. Però es troben que la majoria d'ells, per més que volen, no poden atendre la sol·licitud perquè no tenen cavalls o bé perquè no poden reincorporar els membres de la família que els ajudaven. En vista d'això, els socis constitueixen una Comissió Desagrupadora que, d'una banda, organitzarà aquest primer servei de recollida d'escombraries i, de l'altra, anirà inventariant el material amb el que compten de cara a tornar-lo als legítims propietaris o repartir-lo equitativament.

Per tirar endavant aquesta primera recollida, aleshores, i en vista de la gran neteja que convé a la ciutat, decideixen contractar una munió de personal. Els contractes, però, previstos com a breus interinatges, s'acaben allargant més del previst i no pas per excés de feina sinó per manca de diners: no els poden pagar l'acomiadament i els han d'anar mantenint en plantilla durant un mes i mig (del 30 de gener a l'11 de març, quan l'ajuntament paga el mes atrassat i aconsegueixen un préstec). A partir d'aquí, a partir del dilluns 13 de març, a la majoria de districtes, ja s'hi reprèn el servei de recollida en la forma de gestió directa i individual.

Pel que fa al tema d'inventariar el material, en la mesura que la Comissió es posa a investigar a qui pertany o on ha anat a parar, es treu a la llum el que va passar durant la guerra: «*Como es sabido, los*

industriales del Servicio de Limpieza Pública Domiciliaria de Barcelona a los pocos meses de establecida la dominación roja fueron despojados de sus enseres industriales y agrupados, junto con otros elementos que directa o indirectamente intervenían en la industria de recogida y aprovechamiento de las basuras domiciliarias, en una entidad denominada "Agrupación de Limpieza Domiciliaria de Barcelona", creada y dirigida por elementos extremistas rojos».

A partir d'aquí, a partir del dilluns 13 de març, de 1939 a la majoria de districtes, ja s'hi reprèn el servei de recollida

Expliquen, així mateix, que dels 343 cavalls que reunien entre tots, ara només en queden 79 i «*aún en la mayoría inútiles para el trabajo por estar enfermos y depauperados por el hambre y los malos tratos sufridos*». Pel que fa als camions, es confirma que només en queden 2 dels 10 que tenien: van ser 8 camions, aleshores, els que van ser utilitzats per fugir, plens de gent, cap a França.

L'abril de 1939, un cop feta la relació de béns rescatats de la col·lectiva, la Comissió subhasta els cavalls que no tenen un propietari clar i reparteix el bestiar (en el cas dels porcs, es troben que quasi no en queden: «*la dificultad proviene del gran número de agrupados, ya que así resulta que sólo va a tocar apenas un cerdo para cada uno*»). Pel que

fa als objectes, conclou que el millor és liquidar les existències del 27 de gener de 1939 i repartir-se els beneficis entre els usuaris que no tinguessin cavalls ni carros. Van apareixent, aleshores, d'altres problemes. Per exemple: *«había una gran cantidad de vidrio de color, por cuya causa los comerciantes ponían dificultades en adquirirlo»*. Solució d'urgència: *«adquirir algunas partidas de vidrio blanco, que vendido simultaneamente con el de color nos era adquirido con más facilidad y mejor pagado por los comerciantes»*. També, en la venda de paper, es van trobar que *«por ser género que hubo de quedar largo tiempo almacenado a la intemperie, por escasez de medios de transporte, perdió calidad y nos fué rechazado. Después, debido a la combustibilidad de la materia, reseca por los calores del verano, se prendió fuego a algunas pilas y hubo que indemnizar a los servicios de incendios del ayuntamiento de Barcelona por su intervención»*.

1.2.3 CANVIAR EL MARC LEGAL

Al maig de 1939, els escombriaires tornen a fer moviments per ser reconeguts, de nou, com a cooperativa. El primer document, en aquest sentit, el concedeix José Maria Milá i Camps, que firma com a Comte del Montseny, en qualitat de president de la Comissió d'Incorporació Industrial i Mercantil. Davant la reestructuració que estan patint tots els organismes públics, José Maria Milá no pot fer res més que firmar una mena de salconduit provisional on reconeix al president de la Cooperativa: *«ruego a todas las Autoridades Militares y Civiles, amparen y protejan al titular del presente documento a fin de que pueda cumplir su cometido»*.

Al setembre redacten els nous estatuts. El domicili és fixat al carrer Independència número 2 de l'Hospitalet de Llobregat i, com a novetat, trobem alguns detalls reveladors dels nous aires que corren: *«sólo podrán ser socios de esta Cooperativa las personas que acrediten una buena conducta»*. Per contra, però, es manté intacte el mateix plantejament cooperatiu dels estatuts de 1930: transparència, democràcia i equitat. Els socis regulen, per exemple, el sistema de votació per majoria i els casos en què es pot fer secreta per tal d'evitar pressions; regulen, també, la igualtat de veu, l'assistència obligatòria a les assemblees (sota multa, ara, de 25 pessetes), estableixen la periodicitat mínima de les reunions i creen una comissió inspectora de comptes. *«Por unanimidad»*, escriuen, *«la Asamblea acuerda la continuación de la vida de la Cooperativa bajo los mismos Estatutos, reglamentos y normas por las que se regía antes del 19 de julio de 1936»*. Però una cosa és el que decideixen ells, amb la mirada encara posada en l'esperit cooperativista, i una altra, el gir que hi donarà el govern franquista. Al 1940 redactaran uns nous estatuts.

Per contra, però, es manté intacte el mateix plantejament cooperatiu dels estatuts de 1930: transparència, democràcia i equitat

Però no n'hi ha prou amb adaptar-se als requisits legals. Sobretot al 1939, aquests són paper mullat si no s'acompanyen d'una bona imatge. Cal fer-se veure més que mai. La Cooperativa, en aquest sentit, comença a prodigar-se en actes socials, polítics i religiosos: com a Cooperativa, fan un donatiu de 500 pessetes a la parròquia de Santa Eulàlia («*que se aplicará a lo que estime conveniente el rector de la misma*») i organitzen –segons les normes dictades per la Central Nacional Sindicalista– una gira campestre per celebrar el tercer aniversari del Moviment Nacional.

1.2.4 UNES REUNIONS DIFÍCILS

Les actes dels primers mesos i els documents oficials prou intenten reproduir el llenguatge en voga. Escriuen: «las vicisitudes sufridas por la Cooperativa que fue incautada y colectivizada por las turbas rojas», «el presidente se adhiere al contentamiento general por la liberación de la Ciudad por el glorioso Ejército Nacional», «brazo en alto y al grito de "Saludo a Franco", "Arriba España", que es contestado en igual forma, y unánimamente, por todos los presentes, se levanta la sesión», etc. Però, de tant en tant, i de fons a aquest llenguatge pompós, als textos de les actes aflora el malestar i la incertesa. Alguns cops, queda tapat amb termes genèrics («se tiene un amplio cambio de impresiones sobre la marcha de la Cooperativa y de las relaciones de esta con sus afiliados, discutiéndose y resolviéndose varios asuntos de trámite que carecen de importancia»), d'altres, però, els nervis es fan ben explícits: «se entabla una discusión general respecto a la forma de desarrollarse, sin que sea posible entenderse ni llegar a un acuerdo o inteligencia».

La solució arriba a l'abril, amb un ja inevitable cop de timó: «por divergencias insuperables surgidas entre los miembros de la Comisión actual, y además por estar pendientes de que la Junta de Servicios Judiciales nombre la nueva Junta que, según las disposiciones oficiales, desde ahora en adelante debe regir a la entidad, y que estará formada de solo siete miembros probadamente adictos al nuevo régimen nacional, la Comisión Gestora presenta la dimisión». Els socis, però, immediatament, escullen un nou president d'entre les seves files. Càrrecs com el de secretari o el de tresorer continuen en mans de la mateixa gent.

Malgrat tots els problemes, hi ha una sòlida voluntat de tirar endavant. Al 1939, els escombriaires es deixen el coll per reflotar la cooperativa: no hi ha mitjans, però el poc que hi ha s'optimitza entre tots

De fons, però, malgrat tots els problemes, hi ha una sòlida voluntat de tirar endavant. Al 1939, els escombriaires es deixen el coll per reflotar la cooperativa: no hi ha mitjans, però el poc que hi ha s'optimitza entre tots; no hi ha diners, però el poc que es cobra de l'ajuntament se cedeix per tapar antics forats (pagant, per exemple, als treballadors temporals).

«Que cada uno por si se encargue del servicio a las demarcaciones, mediante los medios de que buenamente disponga».

1.2.5 ELS CANBUSCAIRES

Un altre dels problemes derivats de l'escassetat d'aliments i feines sòlides és la proliferació, en el ram dels escombriaires, dels canbuscaires: les persones que s'emporten les deixalles sense tenir-ne l'autorització.

Al 1939, així doncs, el panorama és: d'una banda, els socis de la Cooperativa, que treballen per l'ajuntament contractats a través de Foment. Després, els que treballen igualment per Foment però sense ser socis de la Cooperativa. I finalment, els canbuscaires, que van per lliure de tothom. No tenen un territori assignat, ni horaris, ni paguen assegurances o quotes de cap mena. Són il·legals i actuen clandestinament, ja sigui amb un carro i cavalls o senzill amb un carretó de mà. Arriben als llocs, toquen la trompeta perquè la gent baixi amb les escombraries i se les enduen.

«Jo havia anat de canbusca», expliquen, «potser havies tingut una demarcació i, pel que fos, l'havies de deixar o te la treien. I et trobaves que no en tenies i, com que tenies bestiar, per cuidar-lo havies d'anar de canbusca. I te'n feies un tip. Potser començaves caminant per Horta i acabaves a Gràcia, i tornem-hi. Legalment, no es podia. Però havies de fer-ho perquè el bestiar havia de menjar».

El nombre de canbuscaires va en augment i les topades entre els d'un bàndol i els de l'altre són a l'ordre del dia. Impotents, els socis elaboren i

«recabamos del Exmo. Ayuntamiento de Barcelona que vele por nuestros derechos y proteja nuestros legítimos intereses. Y esto será bien fácil a la Corporación Municipal, pues para ello no tendrá más que poner en vigor, con la energía requerida, las ordenanzas y disposiciones que sobre la recogida domiciliaria de basuras y circulación de vehículos basureros tiene dictadas desde que se organizó el servicio público que nos ocupa».

presenten un projecte de memòria a la Corporació Municipal: *«recabamos del Exmo. Ayuntamiento de Barcelona que vele por nuestros derechos y proteja nuestros legítimos intereses. Y esto será bien fácil a la Corporación Municipal, pues para ello no tendrá más que poner en vigor, con la energía requerida, las ordenanzas y disposiciones que sobre la recogida domiciliaria de basuras y circulación de vehículos basureros tiene dictadas desde que se organizó el servicio público que nos ocupa».*

Però el problema fa de mal concloure i persistirà durant anys. Fins que arribarà la pesta porcina, es mataran tots els porcs i el triatge d'escombraries per alimentar el bestiar deixarà de ser rendible per tothom.

1.3 De 1940 a 1964

1.3.1 LA POSTGUERRA

Un cop repartides les eines de treball, legalitzada de nou la cooperativa i organitzats els recorreguts i horaris, comença un llarg període de monotonia. Certament, hi ha pobresa i els escombriaires fans mans i mànigues per no notar-la tant (el fet de tenir els horts i el bestiar és, en aquests moments, una gran ajuda); però no hi ha interferències del context històric en l'empresa ni girs inesperats. Tota la lluita dels anys 40 i 50 és una lluita per la supervivència. Un no parar d'esquivar les dificultats (morosos, allunyaments dels nuclis urbans, epidèmies...) i un començar a buscar idees, projectes, que els permetin respirar durant una temporada.

Al març de 1940 trobem una de les poques alenades d'aire fresc que consten a les actes d'aquests anys. La manera com es festeja la notícia és simptomàtica de la seva importància: *«El presidente expone a los reunidos que ha obtenido una oferta de aceptarse la cual, nuestra entidad, como sociedad cooperativa, podría adquirir alfalfa y ciertos comestibles (huevos, aceite, arroz, etc) a precios de tasa oficial. La Comisión Gestora, agradablemente sorprendida, da un amplio voto de confianza al presidente para aceptar dicha oferta, y para pasar los pedidos que sean necesarios para obtener suficientes cantidades de los referidos géneros para repartirlos equitativamente entre los socios»*.

Altres vegades, l'escassedat intervé, gairebé còmicament, quan impossibilita fins al més insignificant projecte. Així, si les actes deixen

constància sobre l'acord de confeccionar gorres i bruses d'uniforme, segons la normativa establerta, amb la intenció d'adquirir més autoritat davant el ciutadà, a l'acte del mes següent trobem: *«el presidente expone la imposibilidad de cumplir el acuerdo tomado en la reunión anterior, sobre la confección de blusas de uniforme, por no encontrar ropa adecuada»*.

Progressivament, el malestar es va acusant més. A la dècada dels quaranta, el nivell de salaris reals arriba a ser inferior en un 50% a les xifres de 1936. Els preus no paren de pujar, les pagues s'atrasquen, un temporal -al 1946- els enruna mig local, les restriccions de gasolina -al 1947- impedeixen la sortida dels 2 camions, se'ls deneguen els augments en la subvenció, topen amb grans clients que es declaren insolvents... L'abril de 1950, la situació és titllada de *«crítico estado económico»*. Però així aguanta encara més anys: *«nuestros tratos no han tenido éxito», «esta Junta Rectora se ha declarado incapaz de negociar con provecho dichos géneros», «para la compra de cierta fábrica de papel en venta piden 2 ½ millones de pesetas, fuera pues, de las posibilidades económicas de nuestra sociedad»*...

El 1954 apareix la vaga dels tramvies a Barcelona. El 1956, esclata la vaga del metall i el tèxtil. El 1958, fan vaga Hispano-Olivetti, SEAT, Seda del Prat, Maquinista, etc. La postura dels escombriaires, situats entre la queixa i les expectatives d'aconseguir unes millores, no és fàcil. Finalment, al desembre de 1960, el president de la Cooperativa declara: *«la situación actual de los basureros es insostenible y desesperante, pero pido reflexión antes de intentar ciertas actitudes, por los peligros que estas entrañan»*. I és que, a base de sacrificar pagues atrassades i fer tantes hores com calgués, troben, finalment, una negociació amb

l'ajuntament que els permet entreveure un contracte òptim. Hauran d'esperar, però, encara, fins el 1964.

1.3.2 LA PESTA PORCINA

L'octubre de 1960 apareix i s'extén la pesta porcina africana. La Direcció General de Ramaderia publica una circular amb severes mesures per combatre-la. Entre elles, la prohibició de criar porcs allí on s'aboquin i depositin escombraries. També, la prohibició d'alimentar-los amb animals morts i amb productes decomissats d'escorxadors, crematoris, etc, que no s'hagin esterilitzat per cocció.

La cooperativa d'escombriaires viu un daltabaix: l'engreix de bestiar (ànecs, gallines, però sobretot porcs) amb les deixalles orgàniques era una font d'ingressos essencial per la seva economia. Alarmats, convoquen un veterinari a l'Assamblea perquè els expliqui amb tot detall la situació: «empieza diciendo que es difícil compaginar el carácter de los basureros y los procedimientos de cría seguidos hasta ahora por estos, con las actuales exigencias de la Dirección General de Ganadería. Añade que las explotaciones individualmente tradicionales no serán permitidas en adelante por la dificultad de controlarlas». La opció que se'ls planteja, aleshores, és clara: o orientar-se cap als corrals col·lectius o buscar que les escombraries, per si soles, rendeixin més.

Per altra banda, s'hi suma el fet que, alguns dels productes triats, també deixen d'aportar guanys. Ja no es parla, per exemple, de com treure profit de les llaunes i l'adob, sinó de com desfer-se'n. Les deixalles ja no són un benefici sinó una molèstia.

I és que, a base de sacrificar pagues atrassades i fer tantes hores com calgués, troben, finalment, una negociació amb l'ajuntament que els permet entreveure un contracte òptim. Hauran d'esperar, però, encara, fins el 1964

El president d'aleshores, Casimir Baidés, exposa: «No soy partidario de los corrales colectivos, pero sí de montar una central de tratamiento de los desperdicios alimenticios y distribuir el pienso obtenido entre los socios, para que cada uno tenga su ganado y corral particular». I conclou: «hay que renovarse o morir».

A partir d'aquí, i tal i com es va fer abans de la guerra, s'inicia una intensa activitat per estudiar la centralització dels sitials: on ubicar-los, com procedir a la separació de les deixalles i produir pinso de bona qualitat, com esterilitzar els desperdícis, com mecanitzar-ho per estalviar mà d'obra... Organitzen, fins i tot, un viatge a l'estranger (a Ginebra, Zurich, Amsterdam, Londres...) per estudiar les seves instal·lacions de recepció i tractament. Sobretot, però, el problema gros serà qui pagarà la inversió: les aportacions a fons social dels socis haurien de passar de 25.000 pessetes, pensen, a 50.000. Qui aportés la quantitat, gaudiria de tots els

drets i beneficis del projecte. Qui no, en quedaria automàticament al marge. La divisió interna està servida.

Ràpidament, però, s'engeguen contactes amb Foment per mirar de convèncer-lo i que aporti el capital. Però Foment s'hi nega i la Cooperativa passa a negociar-ho amb l'Ajuntament de Barcelona. Les reunions s'allarguen, van incorporant problemes i projectes (què fer dels residus, com mecanitzar-se, cap a on desplaçar-se...) fins que tot plegat es concentra en el contracte de 1964.

1.3.3 DESPLAÇAR-SE ALS AFORES

El ràpid creixement demogràfic que experimenta Barcelona als anys 50 obliga no només a organitzar noves rutes de recollida, sinó també a buscar nous emplaçaments on abocar les deixalles. Les noves urbanitzacions creixen cap als afores, on hi havia els escombriaires, i l'ajuntament intervé per demanar-los que es desplacin. «Esta cuestión ha tomado perentoria urgencia», escriuen els socis, «por el hecho de que los últimos proyectos urbanísticos conocidos afectan a la casi totalidad de los basureros y que tres consorcios han sido ya desalojados de sus residencias».

Projecten, aleshores, un edifici social, pel qual adquireixen un solar al carrer 26 de Gener, i un estudi d'estacions receptores, el 1958, a càrrec dels arquitectes F. Escudero Ribot i Amaro Tagarro. S'actualitza, així, el vell projecte del GATCPAC, de 1934.

Esboç de la barriada dissenyada

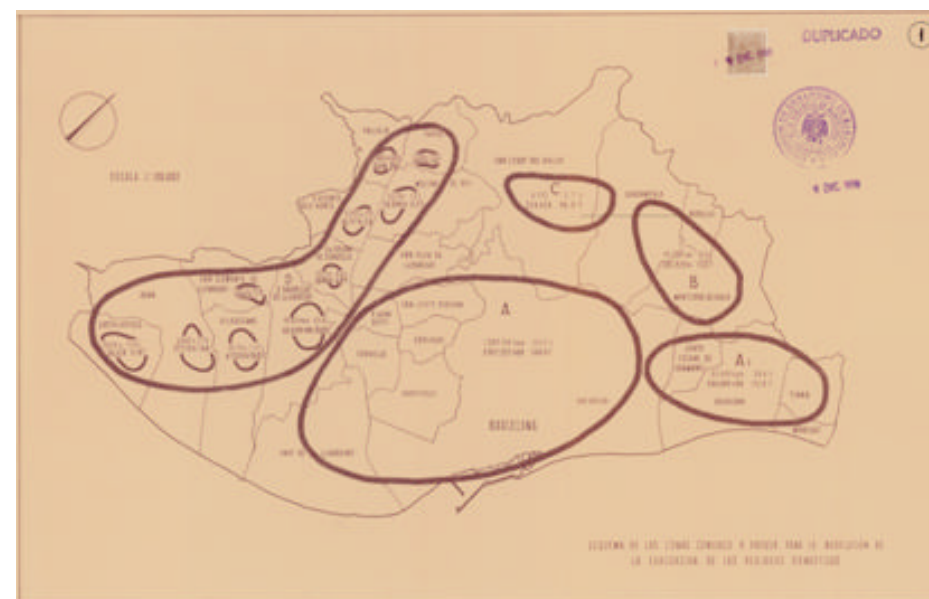
Escudero i Ribot conceben, en primer lloc, una llarga nau industrial perfectament organitzada on els residus domèstics procedents de la recollida entren cap a una cinta de triatge. Aquí, se separen en residus comestibles, adobs, elements recuperats i residus no aprofitables. Els primers, passen a una cambra on són esterilitzats; els segons s'envien als estables, situats a l'altra banda d'un pati, mentre que els tercers entren als magatzems per ser venuts i, els que no són aprofitables, passen al crematori. Dins la mateixa nau, s'hi contempla un espai de dutxes i vestuaris, i un menjador comunitari.

Les vivendes se situen darrer un petit hort amb arbres, tal i com era al projecte del GATCPAC. Cadascuna consta, ara, de 3 dormitoris, 2 banys, un garatge, una sala d'estar, un menjador i un vestíbul, que dona directament a un carrer residencial. Tot al voltant, centres cívics, camps de futbol, etc.

Aquest projecte, sembla ser, va estar apunt d'aprovar-se, segons diuen les actes de 1960, però les dificultats en decidir on establir-lo el van anar endarrerint fins que d'altres prioritats li van passar al davant i es va, també, arraconar.

1.3.4 EL PRIMER CONTRACTE DIRECTE

Arran de les continues relacions amb l'ajuntament per demanar subvencions i fer front comú a les diverses dificultats, el 1961 la Cooperativa s'assebenta que un grup econòmic aspira a la concessió de l'aprofitament de les escombraries de Barcelona.

Nou estudi de distribució de RSU a l'Àrea Metropolitana

Això és el tret de sortida per començar a estirar el fil, veure què vol l'ajuntament, anticipar-se-li i facilitar-li el que convingui per assegurar-se el treball.

D'entrada, l'abril de 1961 l'Ajuntament de Barcelona convoca la Cooperativa i Foment perquè presentin, conjuntament, projectes i suggerències relatives a l'aprofitament i tractament de les deixalles domiciliàries. Al juny, apareixen els primers temptejos per presentar el projecte en solitari i tenir garantit, així, de primera mà, el treball.

Al febrer de 1962, es comença a parlar de substituir la «tracció sang» (els carros verds d'aleshores, tirats per cavalls) per autocamions, «para corresponder a la mejora de las subvenciones acordadas por el pleno municipal y para dar satisfacción a los deseos del Excmo Sr Alcalde». Aviat, la proposta coincidirà amb els plans oficials de l'ajuntament, que vol motoritzar totalment la recollida d'escombraries de la Zona 3 de Barcelona.

Els escombriaires, però, volen el transport, siguin cavalls o siguin camions, en propietat. «La razón de ello es que nos consideramos artesanos», escriuen, «menestrals, que de generación en generación nos hemos desarrollado, en plan familiar, como trabajadores autónomos». Fan un sondeig i, la gran majoria, aprova adquirir directament el camió. Caldrà, aleshores, fer una forta despesa i, per uns moments, sembla que els escombriaires perdran al tren i quedaran al marge de tota negociació.

Al desembre de 1963, però, el president de la Cooperativa informa que una caixa els atorga el crèdit suficient per adquirir els 80 autocamions necessaris per mecanitzar tota la Zona 3 de Barcelona. Immediatament, corren cap a formalitzar el conveni amb l'ajuntament

L'abril de 1961 l'Ajuntament de Barcelona convoca la Cooperativa i Foment perquè presentin, conjuntament, projectes i suggerències relatives a l'aprofitament i tractament de les deixalles domiciliàries. Al juny, apareixen els primers temptejos per presentar el projecte en solitari i tenir garantit, així, de primera mà, el treball

El 13 de febrer de 1964, com a Cooperativa totalment independent, obtenen directament de l'Ajuntament de Barcelona el contracte per fer la recollida d'escombraries a la meitat de la ciutat. A partir d'aquí, les idees i possibilitats reals es disparen: «para dar cumplimeto al Convenio será necesario llevar a cabo un plan de realizaciones de mucho alcance, que implicará la construcción de un edificio para garaje, oficinas, servicios administrativos, etc».